

KÉRINGER GÁBOR¹ – VIZELI MÁTÉ²
HA NAGY LESZEK, ZENÉSZ LESZEK...
A család, mint pályaorientációs tényező a zenésszé válás útján

1. Kulcsszavak

család – family

komolyzenész – classical musician

népzenész – folk musician

pályaorientáció – career orientation

2. Összefoglaló

A pályaválasztás egyéni, individuális döntései mögött igen gyakran feltételezhetünk tágabb intervallumú hatásokat. Bár e folyamatokat széles társadalmi normarendszerbe ágyazva is vizsgálhatjuk, ezek legfőbb színtere elsődleges szocializációs közegünk, a család. E hatások megléte történeti visszatekintések alapján is igazolható, ám intenzitásuk korszakonként, történelmi és társadalmi szituációként változó. Mindezen tények ismeretével vizsgáltuk hivatásunk – a zenész és zenepedagógus hivatás – pályaválasztáshoz, illetve zenei irányultsághoz kapcsolt családi vonatkozásait. Legfontosabb kérdéseink hármias tagozódása e tárgykör kibontását előfeltételezi. Alapkérdésünk, hogy a megfigyelt esetek alapján milyen összefüggések fedezhetők fel a család közössége, felfogása, orientációja – esetünkben a zenével, zenész léttel kapcsolatos attitűdjei – és az adott pályaválasztók, avagy muzsikusnak készülő fiatalok pályaorientációs viselkedése, döntésmechanizmusa között. Második lépésként nevesítettük e hatásokat és jelenségeket. Harmadik kérdésünkkel adott térben – az alapfokú művészetoktatás színterén – igyekeztünk elhelyezni kutatásunkat. Módszertanunkban a kutatás célszemélyeinek sajátosságait szem előtt tartva jártunk el, egyaránt alkalmazva, kvalitatív és kvantitatív kutatási módszereket. Rendhagyó „páros életútinterjúnk” biztosította a konkretizált alapfogalmak deklarált megjelenítését, majd tanítványaink, illetve szüleik

¹ Kéring Gábor blockflötetanár, kamaraművész (Czövek Erna Alapfokú Művészeti Iskola-furulyatanár)

² [Vizeli Máté](#)

körében végzett kérdőíves felméréssel az előzőek specifikált leírására törekedtünk. Kutatásunk a vizsgált célszemélyek tekintetében – a pályaválasztás szempontjából – megerősítette feltételezésünket, miszerint a dinasztialis szakmai kötődés komoly szerepet játszik a következő generáció választási mechanizmusában. Kérdőíves kutatásunk során mindehhez hasonlóan a zenei irányultság és a családi hagyományok egyenes arányosságát véltük felismerni. Összességében, bár nem mondható el, hogy muzsikusi dinasztiák gyermekeiből újból zenész lesz, sem pedig, hogy a zenélést kedvtelésből, családi tradícióként folytató szülők gyermekei mindenképp tovább viszik e hagyományokat; az ugyanakkor – szerzett információink és adataink alapján – kijelenthető, hogy ezek megtörténeése jóval valószínűbb. Így, amennyiben felismerjük a családi háttér szerepét, jövőbeli esetleges további kutatásaink eredményei felhasználhatóvá válhatnak a zenei pályára készülő fiatalok minél korábbi orientációs pályaindításához.

2. Bevezetés

Leírások, megfigyelések, tanúsága szerint, bármely kor, történelmi időszak szociális közege, társadalmi struktúrája sajátos – sokszor kívánatos – jelenségként tekint a család pályaválasztási orientációs szerepére. Hajlamosak lehetnénk mindezt távoli országok, kultúrák sajátosságának tekinteni, ám ez a jelenség időtől és tértől függetlenül folytonosságot mutat. Ennek miéértjére az adott társadalmak strukturális, munkamegosztó felépítése adhat választ: az a megállapítás, miszerint „a társadalmi hierarchia minden kultúra sajátja” (Lajtai, 2006.) Eszerint kimondható, hogy mindez a mesterségek, szakmák, hivatások tekintetében is helytálló; olyannyira, hogy modernnek mondott társadalmaink „kasztjai” közötti átjárás mind a mai napig meglehetősen nehézkes. Erőteljes történelmi traumák okozta szükségletbővülés és ezekhez kapcsolódó szemléletváltás ugyan hozhat némi áttörést (például a második világháború utáni Magyarország első generációs értelmiségének megjelenése), ám ennek apályhullámával visszaáll a „régirend”. Ennek bizonyítékként elegendő – társadalmi státusztól függetlenül – szűkebb környezetünk vizsgálata. A jelenség így nem csupán familiáris reakcióként, hanem gyakran kívánatos, szélesebb társadalmi elvárásként bukkan fel. Elég generációkon túlmutató foglalkozáshoz, hivatáshoz kötött dinasztialis együttéléseket említenünk (apáról fiúra szálló népi-mesterségek). Nagy valószínűséggel már szakmát jelző családneveink is ezt sugallják (Kovács, Szabó, Varga, Bognár, Kádár, Szűcs; angol: Smith,

Fisher; német: Tischler, Keller; francia: Boulanger, Chasseur). Ugyanígy családok közösségében, népcsoport-sajátosságként is tekinthetünk rá. Példának okáért gondolhatunk a cigány-roma közösségek szakmákról elnevezet törzseire, nemzetségeire, amint Erdős Kamill rendszerező leírásait olvasva megfigyelhetjük: lovári (lókereskedők; lókupecek); posot'ari (zsebtolvajok); kherari (alkalmi munkások; házzalbírók); colari (szőnyegkereskedők); kelderari (rézművesek, üstfoltozók); cerhari („sátorosok”); mašari („halászok”); bugari („dögösök”); čurari („késesek”); drizar („rablók”); gurvar vagy fodozovo (tepsikészítők, edényfoldozók) (Szuhay, 2015). Ugyanakkor bátran szólhatunk – egyebek mellett – orvos és mérnökcsaládokról, s végül, de nem utolsó sorban jelen tanulmányunk vizsgált szegmenséről, a zenészdinasztiákról, a zenész létforma, munka továbbadásáról. Tisztán látjuk, hogy írásunk lényegi részét megelőzően szükségessé válhat történeti, kultúrtörténeti példák, analógiák ismertetése (nagynevű zenészcsaládok, cigányzenész famíliák). Ezek tükrében bátrabban következtethetünk vizsgált problémakörünk jelenségeire. Ugyanakkor e téma bővebb kifejtésétől tudományrendszertani elhelyezkedése és nem utolsósorban terjedelmi kereteinken túlmutató struktúrája miatt esetünkben eltekintünk. (Ugyancsak érdekes összehasonlító tanulmány készülhetne – egyfajta kontrasztként – a nem zenész családban felnövő, zenésszé váló társaink jelensége, valamint muzsikus családjuk hivatásától elforduló, sok esetben mereven elzárkózó, egyéb szakma után néző gyermekek pályaválasztásának kérdéséből).

3. Kutatói kérdéseink

3.1. Írásunk legfőbb vizsgált kérdése, hogy az általunk ismert és megfigyelt esetek alapján milyen összefüggések fedezhetők fel a család közössége, felfogása, orientációja – esetünkben a zenével, zenész léttel kapcsolatos attitűdjei – és az adott pályaválasztók, avagy muzsikusnak készülő fiatalok pályaaorientációs viselkedése, döntésmechanizmusa között.

3.2. Melyek az erőteljes családi irányultság pozitív, illetve negatív hatásai a későbbi pályaválasztásra.

3.3. Az alapszintű zeneoktatásban mennyire figyelhető meg mindezen hatások leképződése, a korábbi minták eltérő, avagy hasonló irányú alkalmazása az újabb generáció felé.

4. Kutatási módszerek

Kutatásunk során két alapvető kutatási módszerre hagyatkozunk. Első lépésként – szokatlan kísérletként – a kutatók saját maguk lesznek jelen kutatás alanyai is. Egy korábbi közös munkánk újragondolásaként páros és kölcsönös életútinterjú készítése után két praktizáló és kutató muzsikus pályaaorientációját figyelhetjük meg muzsikus családjuk dimenzionális hatásait vizsgálva. Bár mindkét interjú – a tanulmány egységes struktúrájára törekedve – azonos és előre deklarált alapelemeken nyugszik, annak elvégzője mindkét esetben bizonyos szabadságot is kap, melyek elsősorban az interjú lezárásakor feltett irányított kérdésekben mutatkoznak meg. Ezen a ponton érdemes megfigyelni, hogy az irányultság sok esetben párhuzamot mutathat a kérdező saját életútjának problematikájával is.

Írásunkban nem elégedtünk meg a saját eddigi életutak elemzésével. Úgy ítéltük meg, további munkáinkban és kutatásainkban akkor játszhat mindez valós, előremutató szerepet, ha bizonyos szintű aktualizációját is elvégezzük. Ennek – természetéből fakadóan – nem lehetett megoldása „kidolgozottabb”, tagolt „életutak” keresése és diagnosztizálása, hiszen mindkettőnk saját kiindulási témájának alanyai a felnövekvő, zenét tanuló, illetve zenésznek készülő generáció tagjai. Esetükben tehát kivitelezhetetlen vállalkozás lenne érett életutat vizsgálni. Ezért szorítkoztunk e ponton kérdőíves módszerre. Ezzel szondázzuk a fent vizsgált családi hatások kiindulási jelenségeit.

5. A kutatás fő platformjai

5.1. A család

Tanulmányunk további témáinak kifejtése előtt prioritást élvez a család dimenzionális terének, a család fogalmának tisztázása. Bár e fogalomra földrajzi és történelmi értelmezések aspektusában változó egységként tekinthetünk, mai, tudományos értelmezése alapján jóval behatároltabb. Eszerint „a család, mint társadalmi intézmény, (...) a szocializáció elsődleges színhelye” (Boreczky, 2015.) A család eszerint különböző nemű, különböző generációkhoz tartozó és önmagát valamely formában reprodukálni képes személyek zárt közössége (Kozma, 2001). Egyszerűen szólva egy férfiből, egy nőből és hozzájuk tartozó gyermekekből (esetleg velük élő nagyszülőkből, vagy közeli rokonból álló szoros együttélés. E sorok írói ezt a meghatározást és gondolatmenetet veszik

alapul, nem minősítve – csupán ezen írásban elvetve – e kereteket szabadabban értelmező legújabb elméleteket.

A pályaválasztás kérdésében – bár kétségtelenül okozhat fejtörést, nem csupán a továbbtanulónak, de családjának is – a középiskolai létet „parkoló pályának” tekintő többség (Olteanu, 2019.) megléte erősen vitatható. Úgy gondoljuk, egyrészt e jelenég az általános iskolát követő szakképzés átalakulásával, másrészt a felsőfokú képzettséget igénylő hivatások presztízsének előretörésével a rendszerváltás időszakában idejétmúlttá vált, hiszen „drámai jelentősége lett annak, hogy a szülők végre érvényesíthették gyerekeikkel kapcsolatos továbbtanulási ambícióikat.” (Radó, 2014.) Ugyanakkor a pályaválasztás társadalmi határvonalai, frontvonalai bár némileg átalakultak, lezártáguk talán minden addiginál jobban megerősödött. „A közoktatás egyenlőtlensége mindenekelőtt azt jelenti, hogy a diákok szüleinek iskolai végzettsége, társadalmi státusza sokkal nagyobb mértékben meghatározza iskolai sikerességük valószínűségét, mint a legtöbb OECD országban.” (Radó, 2014.) Bár e gondolatok igazak lehetnek tanulmányunk vizsgált közösségére, a továbbtanulás általánosságban vett időbeli tagozódását tekintve e kijelentések jelen tanulmányunk konkrétan vizsgált – a zenei pályaválasztást célzó – folyamatainak tekintetében ritkán relevánsak. A muzsikusi létre való készülődés egyik specialitása – és ez különösen igaz a zenészdinasztiák esetén –, hogy a hivatásra készítés – kevés kivételtől eltekintve – akár saját elhatározásból, akár szülői nyomásra már jóval korábban, a kisgyermekkor időszakában elindul. Ezért is fontos a család szerepe, mivel a zenei képességek felismerése és fejlesztése jóval megelőzi az egyéb „polgári” foglalkozások pályaaorientációs útmutatásait.

5.2. Zenészek

5.2.1. Komolyzenészek

Elöljáróban fontos tisztázni, hogy a családi hatások összefüggéseiben szűkebb szakterületünk, a komolyzene, illetve népzene kapcsolatát vizsgáljuk. A zenész lét tekintetében, a komolyzenészek elvi és társadalmi státuszáról korábban megjelent – egyik társszerző által publikált – tanulmányt vesszük alapul. (A téma alapos kifejtésétől e kereteken belül eltekintünk.) Ebben részletesen szó esik arról, pontosan mit értünk komolyzenén és kit, kiket jelöl esetünkben a komolyzenész szó. Ennek alapján a komolyzenészeket egy szigorú hierarchikus

rendszerben alakuló kultúráközvetítő zárt közösségként definiáljuk, melynek feladata az értékközvetítés és a felhalmozott ismeretek átadása. E csoportosuláshoz szervesen kapcsolódik a „zenefogyasztók” összessége, mely pártolója és sokszor az átadott értékek és átadó közeg védelmezője is lehet. E szegmensek közös jellemzője az értékes és értékteremtő zeneművészet, zenetudomány és zenepedagógia privilegizált helyzetének felismerése és deklarálása elméletben és gyakorlatban egyaránt. A saját rendszerében szerveződő közösség konkrét formába öntött, illetve hallgatólagos szabályok mentén építkezik. Összességében -egyfajta társadalmi megítélés színterén- „elitista” csoportként jelenik meg, amely gyakran saját maga helyezi magát a társadalmon kívülre, avagy inkább fölé, így leginkább egy speciális szubkultúra elemeit hordozza; gyakori elkülönülésükkel nehezítve- sokszor lehetetlenné téve- az általa deklarált értékek átadását. (Kéring, 2019.)

5.2.2. Népzeneészek

A népzeneészeket a bemutatás szempontjából kétfelé kell osztanunk. Az egyik csoportot alkotják az ún. „adatközlők”, a másikat az ún. „revival mozgalom” zenészei. Az előbbibe tartoznak azok az általában falusi cigány zenészcsaládok és leszármazottjaik, akik több emberöltő óta egy adott faluban laknak, és beleszületve egy hagyományba, első kézből, szüleiktől vagy egyéb családtagjaiktól sajátították el hangszerükön a település vagy a kistáj zenekultúráját. A kottát általában nem ismerik, hallás és a család többi tagjával való együttjáték alapján tanultak meg muzsikálni. Feladatuk (egyben fő bevételi forrásuk) a falu (és sok esetben a környező falvak) táncalkalmainak és az ünnepnapok (karácsony, húsvét, pünkösöd), valamint a családi események (esküvő, temetés, keresztelő) zenei kiszolgálása. Ezeknek egy faluközösségekben szigorú hagyományai voltak (napjainkban már jóval kevesebb helyen tartják ezeket). A társadalmi megítélésük meglehetősen kettős. Mint általában a falu egy bizonyos peremterületén, az ún. „cigánysoron” lakó cigány családok, a ranglétra alján voltak, még a zenei tudásuk miatt sem tisztelték őket kellőképpen. Ugyanakkor fontos részét képezték a faluközösségnek, a fentebb említett alkalmakkor (ha a megrendelő szerint sikerült jól kiszolgáltatniuk az adott rendezvényt) megbecsülésben és a lehetőségekhez képest jó fizetségben részesültek.

A másik csoport a 70-es évek óta létezik, innentől beszélhetünk az ún. táncházmozgalomról is. Témánk szempontjából megkülönböztethetünk városi és

falusi revivalt ám e különbségek részletes kifejtése meghaladná terjedelmi kereteinket. Röviden definiálva, az utóbbi csoport egy árnyalattal közelebb áll társadalmilag (és emiatt zeneileg is) az adatközlőkhöz, de az ide tartozóknak a zenei hagyomány nem (vagy nem meghatározó mértékben) hatotta át családjaiknak a mindennapjait. Összességében a revival mozgalom zenészei közé tartoznak azok az amatőr vagy profi zenészek, akik az adatközlőkkel ellentétben nem születtek bele egy adott falusi zenekultúrába, hanem kívülről megismerve és feltérképezve sajátították el azt valamilyen színvonalon. Ez alapvetően háromféle módon történhet (illetve ezek keveredése is előfordul sok esetben). Lehetséges (még ma is), hogy valaki ellátogatott adatközlőkhöz, és első kézből, tőlük sajátította el az adott zenét, amennyire ez az adott idő alatt lehetséges volt. Előfordul (főleg, mivel napjainkra már a mozgalomból sokan hivatalos keretek között, iskolában tanítanak), hogy valaki egy már gyakorlottabb revival zenésztől tanul meg muzsikálni. Valamint a technikai fejlődés előrehaladtával lehetőség nyílt adatközlőkről készült, „eredeti” hang- és videófelvételek alapján is elsajátítani a különböző fajta népzeneiket. Ami egy nagyon fontos különbség a két fő csoport között, hogy az adatközlők hagyományosan csak annak az egy falunak vagy kistájnak a zenéjét muzsikálják, ahova születtek, a revival zenészek viszont sok esetben az egész Kárpát-medence zenei anyagával tisztában vannak bizonyos szinten. Feladataik lehetnek (amik közül több nem létezett a hagyományban, hanem a mozgalom folyamán alakult ki): koncertezés, táncegyüttesek műsorainak zenei kísérete, táncházak megtartása, tanítás, háttérzene-szolgáltatás stb. A kérdést, hogy valaki a közösségen belül amatőr vagy professzionális, hivatalosan eldönthető azzal, hogy rendelkezik-e szakirányú végzettséggel (diplomával), avagy nem. Amíg a komolyzenében (az évszázadok alatt kikristályosodott és kiépült oktatás miatt) a jelenség túlnyomó részt egyenes arányosságban áll az illető tudásával, addig ugyanez a népzeneben korántsem ennyire biztos. Diplomát általában azok szereznek, akik hivatalos keretek között, valamilyen intézményben népzenei, népi hangszert szeretnének tanítani. Olyan is bőven akad, aki valamilyen civil állás mellett műveli a népzenei hobby és/vagy kereset kiegészítés szintjén. Szintén nem kevesen vannak a megélhetési zenészek, akik oktatással hivatalos keretek között nem foglalkoznak, hanem csak az előadásaikból keresik meg a betevőt (vállalkozók). Említenem sem kell, hogy itt is előfordulhat e három keveredése. A társadalmi megítélésüket tehát elsősorban nem a „népzeneészség” határozza meg, hanem betöltött társadalmi, „polgári” szerepkörük.

6. Célszemélyek és interjúk

Alábbiakban, néhány szóban – a tanulmány lényegi szempontjaihoz igazodva – az interjú alanyait mutatjuk be, majd az interjúk szövegeiből – kutatásunk szempontjából releváns – részleteket ismertetünk. E közlések alapján igyekszünk írásunk összegző részében az ott elhangzottakat témánk szempontjai alapján leírni, összehasonlítani és elemezni, rámutatva a különbségekre és a közös metszetekre, választ keresve jelen írásunk legfontosabb kérdéseire; nevezetesen, miért választották a zenész hivatást, illetve e választásában milyen szerepe volt legközelebbi környezetüknek, vagyis tulajdon családjuknak.

6.1. Első interjú

G.: 51 éves zenész, zenetanár, költő. Egy Budapest melletti településen él családjával: feleségével és két leányával. Egy agglomerációs kisváros furulyatanára, az R17 Régizene Együttes és a Telki Énekegyüttes alapító művészeti vezetője, rendszeresen publikáló költő.

Vizsgált családjunk szülői összetételében első generációs értelmiségi apából, valamint magas társadalmi státuszú, a világháború előtt tehetős polgárinak mondott – értelmiségi – orvos családból származó anyából áll. Oldalági rokoni szinten egy jelentős zenetudóst és egy kántortanítót találunk. Négy gyermekük közül a legidősebb – nagypapai mintára – az orvosi pályát választotta. Két következő muzsikus lett. Sorrendben, a negyedik – időben jelentős távolságban a többiektől – áll írásunk célkeresztjében.

Interjúalanyom életútja közben nagyon nagy magabiztosságot és eltökéltséget mutat, annak ellenére, hogy rengeteg változás és fordulópont van benne. Először is határozottan nem készült zenésznek, mert egész egyszerűen nem akart sokadik muzsikus lenni a családban. E ponton megfigyelhető családi hagyomány tagadása; „nem akart beállni a sorba”. Ám, hogy kezdeti ellenkezését e hatás, avagy a zenei pályával szembeni előítélete indokolta, nem egyértelműen eldönthető.

Megemlíti, hogy a nagyon szigorú történelem és testnevelés tanára nagy hatással volt a kezdeti pályaválasztására, zseniális pedagógusnak gondolja. Ezen kívül ennek az embernek a hatására fogalmazódik meg benne egy összefüggés a jogok és a kötelességek kapcsolatáról. Szülei azért kimondatlanul, óvatosan terelik a zene felé. Nem meglepő, sőt gyakori jelenség, hogy a szülők a saját

szakmájuk felé irányítják a gyereket, az viszont egy szerencsés eset, hogy nem erőltetik; ebben az esetben ez jól alakult. Ugyanakkor azt is meg kell említenünk – amint az alany példájából is látszik –, hogy az egyes jobb vagy kevésbé jó, illetve szerethető vagy nem kedvelt pedagógusok mennyire képesek akár akaratlanul is befolyásolni egy gyerek pályaválasztását. A tanulóknál sokszor függ attól, hogy szeretnek-e egy tantárgyat, hogy meg tudnak-e barátkozni az adott tanárral. Itt egyszerre két ember játszik szerepet. A gimnáziumi évek alatti (elmondása szerint) sokkal gyengébb történelemtanára, illetve az iskola zenekarával és reneszánsz együttesével foglalkozó karmester. Előbbi eltántorította a történelmi pályától, utóbbi közelebb hozta a zeneihez. Ekkor kezdett el furulyázni, megtalálta azt a hangszert, amellyel foglalkozni szeretne.

Nagy fordulóponthoz jelentett számára első felvételi vizsgája. A Zeneakadémiára és az ELTÉ-re is felvételizett karvezetés szakra, de csak az utóbbira vették fel néhány zeneelméleti hiányossága miatt. Abban a pillanatban még nem tudta, hogy mindez óriási hatással lesz magánéletére, hiszen egyetemi éve alatt ismerkedett meg a feleségével, akivel azóta is boldog házasságban él.

Elvégezte a karvezetés szakot, ám közben egyre inkább megfogalmazódott benne, hogy furulyázni szeretne, mi több, hangszert tanítani is szeretné. Itt csapódik le teljesen a gimnáziumi karmester rá gyakorolt hatása. Állást kapott egy zeneiskolában furulyatanárként, (amit akkor bármilyen felsőfokú zenei végzettséggel lehetett tanítani, mert furulya szak még nem létezett Magyarországon). A hangszer felsőfokú oktatásának megszervezését követően viszont – hogy állása megmaradhasson – a szakirányú képzettség megszerzésére kötelezték. Kezdetben semmi kedve nem volt visszatérni az iskolapadba, ám ráébredt, hogy az egyetem vége óta nagyon ellustult. Így jelentkezett a Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Karának furulya szakára, és az itteni élmények még inkább megerősítették abban, hogy rengeteg mindent kell még tanulnia (és szeretne is), illetve tanulmányai alatt ráébredt erősségeire. Ez egyrészt önbizalmat ad, másrészt sokkal jobban behatárolja, hogy az embernek milyen területeket érdemes a leginkább fejleszteni, miben lehet sikeres.

Az elbeszélése lezárásaként megemlítette, hogy időközben már harmadik kötete jelent meg költőként, és hogy felvették Pécsre a doktori iskolába.

Az egyik kérdés az elbeszélés után:

– *Mikor kezdted el verseket írni és hogyan?*

– 2008 szeptemberében egy távolsági buszról való leszállás közben írtam meg az első versemet mindenfajta előzmény nélkül. Ez azonnal megnyert egy verspályázatot, ami megerősítette bennem, hogy érdemes lenne ezzel is foglalkoznom. Ezután folyamatosan jöttek az újabb ötletek, és az így megszülető első tíz költeményt bevitettem egy volt osztálytársamhoz, aki közben az Új Nyugat folyóirat szerkesztője lett. Ő is bátorított, hogy folytassam, azt mondta, hogy szerinte nagyon jók és nagyon tehetséges vagyok. Azóta folyamatosan publikálok ebben a lapban és a Kossuth Rádióban is, hangzóanyag formájában, lemezeim is jelentek meg, illetve a három verseskötet.

Az interjúer életútja a több fordulópont ellenére nagyon magabiztos, kifejezetten sikeresnek mondható, és úgy tűnik, hogy igazából semmit nem bánt meg utólag. Ez mentalitásának köszönhető. Mindenben (még az elsőre negatív tölletűnek tűnő dolgokban is) azonnal az eredő jó következményt feltételezi, és mivel hisz benne, meg is valósul. Emiatt a töréseket tulajdonképpen nem éli meg törésként és valójában a későbbiekben sem minősülnek annak. Narratívája egyáltalán nem rejtőzködő, sőt, mindig szívesen, kertelés nélkül, de udvariasan kimondja, amit gondol. Az információim és az alannal kapcsolatos tapasztalataim alapján az interjú abszolút hitelesnek mondható.

6.2. Második interjú

M.: 35 éves, nagykanizsai származású zenész, zenetanár, zeneszerző. Budapesten él családjával. A VI. kerületi Tóth Aladár Zeneiskola AMI és a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola tanára, a Góbé zenekar és a Simplicissimus Kamaraegyüttes alapító tagja, több klasszikus zenei, népzenei és világzenei formáció rendszeres közreműködője.

Interjúalanyom életútjának meghatározó személyei szakmai, egzisztenciális előmenetelének főbb alakjai. Közülük kiemelkedő szerepet kap a kérdezett szűkebb családja: hangszeres és énekes népzeneszek, táncosok. Jelentős – szülővárosában – első hegedűtanára, majd szakközépiskolára felkészítő mestere (későbbi hegedűtanára), a szakközépiskola tanulói és pedagógus közössége, valamint jelenlegi munkahelye (egyben egykori iskolája), kritikusan, befogadó közössége-közönsége. A család szerepe a példaadásban, az útmutatásban és segítségnyújtásban rejlik. Ők figyeltek föl először a kétéves születésnapjára hegedűt kérő kisfiú érdeklődésére. Lehetővé tették, hogy első tanáránál óvodás kora ellenére megkezdhesse tanulmányait. Interjúalanyom egyértelműen e

pedagógust jelölte meg pályája elindítójának. Ugyancsak családja biztosította számára – a heti több száz kilométeres utazások dacára –szakközépiskolai felvételijének előkészítését irányadó jövőbeli mestere segítségével a nagyvárosban.

Az interjúalany egyértelműen utalt eddigi életpályájának fölépítettségére, kiindulva a családi háttér inspiráló, segítő közegéből, a megfelelő helyre kerülő zenészpálánta útkeresésében segítő pedagógusokról, pályája kezdetének – azóta is jelenlévő – inspiráló környezetre és visszajelzésre kritikusai, közönsége és családja részéről. Érvelése tisztán és világosan mutatja töretlen pályája irányait. Ok-okozati összefüggéseiben rávilágít a kiindulási és végpontokra:

- Családja pozitív példájára kezdett érdeklődni későbbi pályája iránt.
- Első tanára a hatályban lévő szabályok dacára magához fölveve az óvodás gyermeket, elindította pályáján.
- Családja fáradságot, időt, pénzt nem kímélve taníttatta lakóhelyétől távol, így léphetett tovább.
- Középiskolai sikere indította el jelenleg is prosperáló együttesét.

Alább irányított kérdésekre adott válaszaiból idézünk. Mondatai megerősítették és konkretizálták az eddig elhangzó részleteket. Ebben bizonyos értelemben a családi háttér miatt eleve elrendeltnek ítéli saját pályáját („más nem érdekelt”), ám kiemeli a kitartás, céltudatosság, munka szerepét („heti négyszáz kilométert utaztam tizenhárom évesen”).

„Az, hogy érdekelt a zene, a család miatt is volt. Mindenkinek a kezében vagy hangszert láttam, vagy énekelt, vagy táncolt. Ennek az lett az eredménye, hogy kétévesen hegedűt kértem karácsonyra.”

A fentiek tükrében kijelenthető, hogy szubjektív elmélete, töretlen életutat láttat. Ebben kiemelkedő szerepet játszik a megkérdezett családjának pozitív mintája, a kisgyermek kortól felépített zenész karrier kisebb-nagyobb lépcsőfokainak koncepciós és szisztematikus felépítése és végrehajtása. Történetében fontos szerep hárul a példakép szerepek hitelességének feltétel nélküli elfogadására. Önértékelése egy kora gyermekkortól pályára készülő, számottevő kétségektől és bizonytalanságoktól mentes életút mintája.

7. Egy kis kitérő

Napjainkban...

E ponton megszakítva tanulmányunk „rendes” menetét, tanulságként, az eddigi tények ismeretében érdemes kitekintenünk interjúalanyaink jelenlegi életére. Itt megfigyelhetjük, hová vezettek- illetve vezethetnek- a családi vonatkozásokban felvázolt hatások.

M. napjainkban a budapesti Tóth Aladár Zeneiskola tanára, amely az ország egyik legmeghatározóbb alapfokú művészetoktatási intézménye, valamint a Zeneakadémia gyakorlóiskolája. Klasszikus hegedűt és népi vonós hangszereket tanít itt, az utóbbi szakjait ő hozta létre az iskolában. Emellett a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola óraadó népi brácsa tanára is. Az oktatási tevékenység nagyban hozzájárul kiteljesedéséhez, hiszen úgy érzi, sok minden átadni valója van az ezekkel a hangszerekkel foglalkozóknak. Emellett előadóművészként is nagyon aktív, a Góbé zenekarral rendszeresen járják az ország (és néha Európa) nagyobb fesztiváljait, amelyeken komoly sikerként könyvelhetik el, hogy sokszor többszáz ember énekel népdalokat együtt, vagyis sikerül egyre jobban népszerűsíteniük zenei anyanyelvünket. Mivel a régi zene is érdekli (kifejezetten annak a népzenehez való sok kapcsolódási pontja miatt), állandó tagja a Simplicissimus Kamaragyűttesnek, amelyben barokk hegedűn játszik. Rendszeres közreműködője családjá együtteseinek (Vizeli Bálint és barátai, Vizeli Trió), amelyekkel rendszeres népzenei előadásai vannak. Mindemellett, ha még ideje engedi, zenét is szerez. 2019 szeptembere óta a PTE BTK Doktori Iskolájának hallgatója is. Legnagyobb problémát talán a sok feladat közötti egyensúly és az időbeosztás jelenti számára, de ezt többé-kevésbé sikerül megoldania.

G. napjainkban a budakeszi Czövek Erna AMI furulya és kamarazene tanára. Az interjúban elhangzó útkeresések mérföldkövéhez érkezett. Úgy érzi, magánéletében és szakmai munkáiban egyaránt előrelépett. A gyermekkor erőteljes családi nyomásából „fellelegezve” kiteljesedhet a zenélésben. Visszatekintve jó döntésnek látja pályaválasztását, amely – ideális zenésztársaira akadva – új távlatokat nyitott számára. Az R17 régizene formációval a reneszánsz és barokk zene minél szélesebb közönséggel való megismertetését tűzte céljául. Az állandó – vélt vagy valós – megfelelési kényszer megszűnésével az együttes immár egyedi repertoárépítési stratégiája, hangszerösszetétele a művészeti vezető ez irányú stratégiáját tükrözi. Állandó fejlődni és tanulni vágyása új dimenziókba lépett elkezdett doktori iskolájában,

ahol eddigi tapasztalatai, megszerzett ismeretei végre tudományos keretet kaphattak.

8. Kérdőíves kutatás és eredményei

Kérdőíves kutatásunkban – amint előző interjúink esetében is – a család, mint szocializáló közeg hatásait vizsgáltuk a zenei tanulmányok orientációjára. Más szóval az alapfokon zenét tanuló gyermekek motivációját, valamint szüleik, családjuk erre vonatkozó hatásait figyeltük. Mindketten az alapfokú művészetoktatásban dolgozunk, így nem elsősorban a professzionális zenei pályára készülés mozzanatait kutattuk (bár ez is szerves része kutatásainknak), inkább a családi indíttatás példaadó közegére kívánunk rávilágítani, amely – mint interjúinkból kiviláglik – kiváltója lehet a zenész pálya elindulásának. Kérdőívünk segítségével így e választás valószínűsítése is prognosztizálható.

Kérdéseink eredeti kutatási kérdéseinkkel megfelelően azok tartalmi elemeit hordozzák. Amint alább látható, vizsgáltuk tanítványaink életkorát, nemek szerinti eloszlását, ezt követően zenetanulásuk indítékait, ez irányú családi tradícióikat, szüleik elképzeléseit, elvárásait.

Kérdéseink:

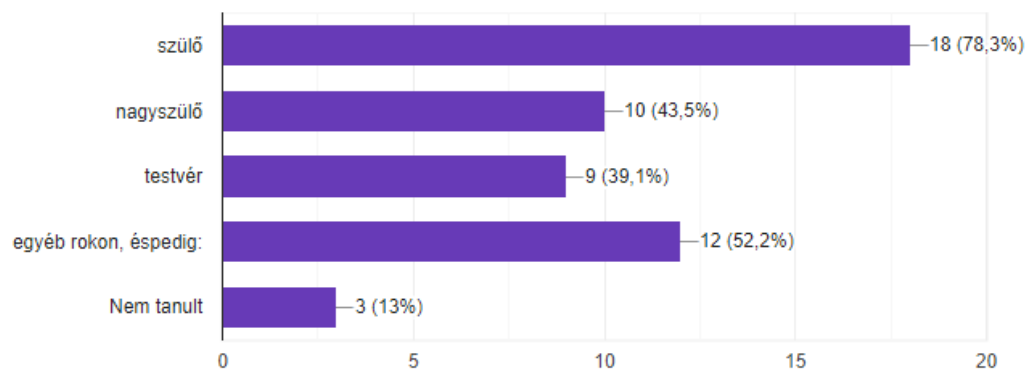
1. A tanuló neme
2. A zenét tanuló gyermek életkora
3. Hangszere
4. Hány éve tanul zenét?
5. Tanul-e más is zenét a családban?
6. Tanult-e régebben a család valamely tagja zenét?
7. Van-e (volt-e) gyakorló amatőr zenész a családban?
8. Van-e (volt-e) hivatásos zenész a családban?
9. Amennyiben igen, pontosan mivel foglalkozott?
10. Milyen célja van gyermekük zenetanulásának?
11. Miért kezdett zenélni?

Válaszadóink nemek szerinti megoszlása igen szerencsésen alakult: épp 50-50%. Életkoruk az intézményi keretek átlagának megfelelő, vagyis mintegy

háromnegyedük 6 és 18 év közötti. Hangszerválasztásuk – értelemszerűen – megfelel e sorok szerzőinek szakirányával, vagyis zömmel furulya és népi, valamint klasszikus vonós hangszereken játszanak. Az eddigi zenetanulás időintervalluma ugyancsak megfelel az átlagos zeneiskolai számértékeknek. Érdekes, beszédes számadatokat találunk ezután következő válaszaikban. Eszerint a vizsgált tanulók közvetlen családtagjai (testvér, szülő, nagyszülő) nagy számban jelenleg is zenélnek (63,6%). Ennél is nagyobb számarányt találunk az egykor zenélő rokonság viszonylatában (meghaladja a 85 százalékot):

Tanult-e régebben a család valamely tagja zenét?

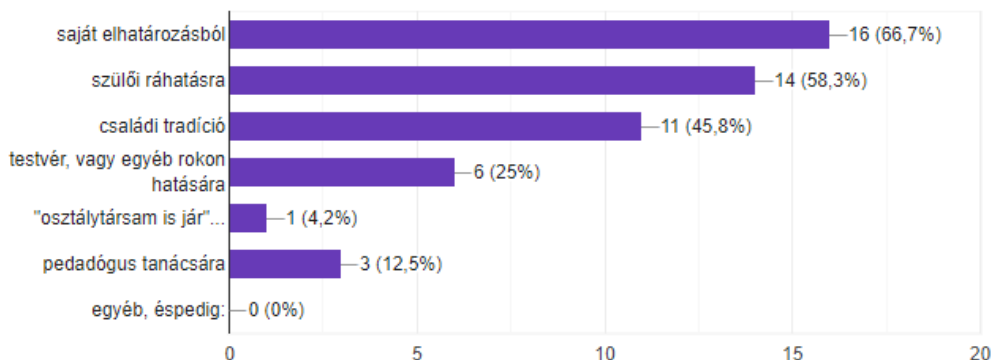
23 válasz

Hasonló magas arányszámokat mutat a gyakorló – nem professzionális – muzsikuskok családi jelenléte. A szám különösen kiugró a szülői viszonylatban (50%). Érdekes megfigyelni a hivatásos muzsikuskok jelenlétére adott válaszokat. Ezek némileg alulmúlják az ezt megelőző adatokat (bár ez a szám is meglehetősen magas: a teljes rokonságra vonatkoztatva 45,5 százalék!), ugyanakkor remek támpontot nyújthatnak a későbbi pályaorientációs lehetőségeknek, illetve összevethetők a zenetanulási célok kérdésének muzsikussá válást célzó szeletével. A hivatásos zenész rokonság szakmai ágak szerint ugyanakkor meglehetősen széttagolt. Érdekes összehasonlításokra ad lehetőségeket és egyszersmind szoros összefüggések támpontja lehet ívünk utolsó két kérdése, nevezetesen a zenetanulás okát és célját vizsgáló részek.

Miért kezdett zenélni?

24 válasz

Célként legtöbbször a „művelődés, zenekultúra elsajátítása” választ jelölték, ugyanakkor hasonlóan sokaknak fontos a „hobby, kikapcsolódás” és a „személyiségfejlesztés” válasz. Ugyanakkor már ilyen ifjú korban is jelentős a pályára készülési megjelölése (13,6%). A zenetanulás elkezdését célzó oksági kérdésre a legmagasabb arányszámot ugyan a „saját elhatározásból” válasz kapta (72,4%), majd ezt a szülői hatás követi, ám az eddigi adatok és személyes tapasztalataink egy ennél irányítottabb folyamatot feltételeznek.

9. Összegzés

Összességében kijelenthető, hogy bár kiragadott két interjúpéldánk, illetve kérdőíves kutatásunk mintavételi struktúrája alapján nem szűrhetünk le egzakt következtetéseket, kutatói kérdéseinkre határozott irányadó válaszokat adhatunk, valamint kijelenthetjük, hogy kérdéskörünk alkalmas további beható kutatások elvégzésére. Munkánk megvalósításában a fent említettek tükrében elsődlegesen – a fellelhető szakirodalom mellett – e sorok szerzőinek személyes tapasztalata játszik szerepet. Ez az érintettség ugyanakkor kétirányú. Egyrészt zenész családok leszármazottjaként, évtizedes tapasztaltok továbbvivőjeként talán hitelesebben szólhatunk témánkról, mit „kívülálló” kollégáink, másrésztől gyakorló zenészként és zenetanárként a következő zenészgeneráció kiteljesedési folyamatait saját példánk alapján „testközelből” szemlélhetjük.

Kutatásunk fő kérdése, hogy kimutatható-e ok-okozati összefüggés a zenész lét és a muzikus mivolt életformájának továbbadása tekintetében, valamint, hogy a család mennyiben befolyásolhatja, illetve befolyásolja a pályára készülőket

elhatározásait, döntéseit, cselekvéseit a hétköznapiakban, valamint nagyobb horderejű döntéseikben, téthelyzeteikben.

Fenti munkánk interjú része egyértelműen rávilágít a család hivatásirányú szocializációs súlyára, kérdőíves vizsgálatunk pedig rámutatott, hogy a fent említett jelenségek miként mutatkoznak meg a tanulás, illetve orientációs választás kezdetén. Jelen tanulmány két fő vonulata – tehát két zenész család, egy-egy képviselőjének bemutatása, illetve tanítványaink és családjaik, környezetük zenéléssel kapcsolatos attitűdjeinek vizsgálata – reálisan szemlélteti azokat a jelenségeket, melyek előmozdítói, avagy esetenként akadályozói lehetnek, a fent említett pályaeorientációnak. A családi irányultság tradicionális jellemzői közül egyértelműen a zene szeretete, az eltökéltség, „fanatizmus” – egy szóval a példaadás – segítheti a zene felé fordulást, ám túlzott hatásként válhat bizonytalanná tévő tényezővé is. Ezen felül kijelenthető, hogy mindezen jelenségek nem csupán a zenei pályaeorientációban, hanem már a muzsikussá válás kezdetén, vagyis az alapfokú művészetoktatásban is fontos szerepet kapnak.

A muzsikussá váláshoz – kutatásunk első részében – mindkét esetben „bevált” és kész hivatásmodell állt rendelkezésre, előkészítve a döntésmechanizmus bejáratott útvonalait, ám jól láthatjuk, ez a közeg nem minden esetben jelent pozitív, megerősítő és ösztönző színteret. A nem zenész (vagy egyéb művész) hivatást választók gyakran – kissé naivan – hajlamosak idealizálni e létforma változóit is. Ezúton igyekeztünk megcáfolni a „könnyű, bejáratott út” mítoszt. Még a legjobb szándék és tudatos segítségnyújtás is lehet sérüléseket okozó, avagy elrettentő tényező, hangsúlyozva, hogy – a többi szakmához hasonlóan – csupán kemény, tudatos munka és készülés vezethet a sikeres muzsikussá válás felé.

IRODALOM:

BOGDÁN István (2006): Régi magyar mesterségek. Neumann Kht., Budapest.

BORECZKY Ágnes (2015): Családkutatások nevelésszociológiai nézőpontból. In.: Varga Aranka (szerk.): A nevelésszociológia alapjai. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar neveléstudományi intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék Wlislócki Henrik Szakkollégium, Pécs. 103-135.

FELLETÁR Béla (1997): Makói primások és cigánydinasztiák. Makói Városvédő- és Szépítő Egyesület, Makó.

Prof. Dr. KÉRI Katalin (2018): India és az indiai neveléstörténet bemutatása az újkortól a 20. század közepéig. In.: Pap Norbert (szerk.): Magyar lányomok Indiában. CampInvest Kft., Orfű. 7-23.

KALLAI Ernő Phd., habil. (2018): A cigányok és a zene. A cigányzene és a zenész cigány fogalmának változása az elmúlt évszázadokban. *Belvedere Meridionale*, 30, 3. szám. 120–140.

KÉRINGER Gábor (2019): „Jó értelemben vett világzenész vagyok”. M. életút-interjúja. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola Nevelésszociológia Program, Pécs.

KÉRINGER Gábor (2020): Kik a komolyzenészek? – Egy kultúraközvetítő közösség elhelyezkedése és státusza a XXI. század elején. *Parlando*. 2020, 2. szám

KÖNCZEI Csongor (2009): Hogyan lett a Kodobákból Codoba? Másodlagos identitásváltások egy mezőségi cigánymuzsikus családnál. *ISPMN, Kolozsvár*

LAJTAI László (2006): A kasztrendszeréről: mechanizmusok és hiedelmek. *TABULA*. 1998-2011, 9. szám. 223-240.

MÁRTONFI György (2016): A szakképzés intézményrendszerének átalakulásai. *Edukáció*. 2016, 1. szám. 46-58.

OLTEANU Lucián Líviusz (2019): A család szerepe a pályaválasztásban. *Oxipo Interdiszciplináris Online Folyóirat*. 2019, 1. szám. 23-35.

ORSÓS Anna (szerk. 2015): A romológia alapjai. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék Wlisslocki Henrik Szakkollégium, Pécs.

PÁVAI István (2013): Az erdélyi magyar népi tánczene. *Hagyományok Háza, Budapest*.

SÁSKA Géza (2006): A reformpedagógia alakváltozása az 1945-ös „kis” és az 1947 utáni „nagy” rendszerváltást követő időszakban – Értelmezési kísérlet. *Magyar Pedagógia*. 106, 4. szám. 263–285.

SEBŐ Ferenc (1998): *Népzenei olvasókönyv*. Planétás Kiadó, Budapest.

SZOMJAS György (2015): *Hosszú Búcsú Halmos Bélától* (portréfilm)

VIZELI Máté (2019): „Annyian zenéltek már otthon...” – G. életútinterjúja. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola Nevelésszociológia Program, Pécs.

VIZELI Máté (2019): Interjú Magyarpalatkán, adatközlő zenészekkel. Jelen voltak: Kodoba Martin „Florin”, Radák Mihály „Rémusz”, Mácsingó Liviu és Moldován Stéfán. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola Nevelésszociológia Program, Pécs.